

Мовно-літературна галузь

Освітній компонент:

**Мови корінних народів та національних меншин
України**

**Навчальна програма
з кримськотатарської мови та читання
(складник типової освітньої програми)
для 1-2 класів
закладів загальної середньої освіти**

Пояснювальна записка

Типова навчальна програма з кримськотатарської мови та читання для закладів загальної середньої освіти розроблена відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Вона є складником типової освітньої програми та базується на відповідних ключових Європейських компетентностях: уміння вчитися впродовж життя, спілкуватися державною українською та кримськотатарською мовами, спілкуватися іноземними мовами, застосовувати природничі науки і технології, використовувати математичні, інформаційно-комунікаційні, соціальні і громадянські, здоров'язбережувальні, загальнокультурні і підприємницькі компетентності.

Метою початкового курсу вивчення кримськотатарської мови у закладах загальної середньої освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей кримськотатарською мовою; розвиток здатності спілкуватися мовою для духовного, культурного й національного самовияву, формування шанобливого ставлення до культурної спадщини етносів, що населяють Україну; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей учнів; формування навичок усвідомленого підходу до розуміння та порівняння мовних елементів української та кримськотатарської мов для подальшого планомірного їх вивчення.

Для досягнення мети у програмі комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції мови.

Освітня функція спрямована на розвиток розумових здібностей сучасних учнів, їхньої пізнавальної активності, самостійності, сприяє формуванню комунікативної компетенції у відповідності до положень Стандарту початкової загальної освіти, усвідомлення учнями значення мови для життя у мультилінгвальному світовому просторі.

Виховна функція спрямована на формування всебічно розвиненої особистості, її індивідуальних якостей, а саме: позитивного ставлення до мови як засобу спілкування та основи культурної спадщини народу – носія цієї мови, збереження культури, народних звичаїв та традицій, формування поваги та толерантного ставлення до представників інших культур і національностей, культури спілкування, загальноприйнятої в сучасному полікультурному світі.

Розвивальна функція мови зорієнтована на формування творчої особистості, адже пізнавальні процеси продуктивно впливають на розвиток мислення, пам'яті, уваги, спостережливості; розвиток потреби подальшого самовдосконалення у сфері використання мови, здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

– виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української та кримськотатарської мов, читання, дитячої книжки, формування пізнавального інтересу до художнього слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;

– розвиток мислення, мовлення, уяви, інтелектуальних і літературно-творчих здібностей школярів, сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь;

– формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;

– формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;

– ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками;

– формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);

– формування первинних навичок співпраці в парах, групах та команді; виконання різних ролевих функцій у колективі;

– дослідження мовних одиниць і явищ, опанування початкових лінгвістичних знань і норм виучуваної мови;

– залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях.

Відповідно до зазначених мети і завдань вивчення кримськотатарської мови виділено такі **змістові лінії** навчальних програм: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Зміст типової навчальної програми не обмежує самостійності й творчої ініціативи вчителя, бо передбачає гнучкість у розподілі навчального матеріалу та урахування потреб учнів, зумовлених віковими особливостями школярів та реаліями суспільного життя.

Принципи відбору змісту навчання зумовлені методичними засадами, а саме:

поступовим зростанням складності;

циклічною повторюваністю тем з подальшим розширенням;

мотивованим відбором тем, обґрунтованим віком та інтересами школярів;

відповідністю змісту меті навчання кримськотатарської мови для її подальшого вивчення у 5–12 класах;

можливістю реалізації бікультурних і білінгвальних співставлень;

використанням діалогу культур та етнокультурного (національно-регіонального) компоненту на різних етапах навчання;

оптимізацією навчального процесу з метою збереження фізичного, психічного та емоційного здоров'я молодших школярів.

Методичними засадами є:

використання сучасних освітніх навчальних і ігрових технологій;

розвиток особистості дитини, його мовленнєвих і розумових здібностей;

комунікативний підхід: оволодіння основами кримськотатарської літературної мови як засобу спілкування на практичній основі;
формування комунікативних, соціальних і предметних компетентностей;
оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письмо) відбувається поступово та інтегровано;
поетапно-концентрична презентація мовного та мовленнєвого навчального матеріалу;
пріоритетне засвоєння норм літературної мови, відмінних від особливостей кримськотатарської говірки, діалекту;
використання знань, вмінь та навичок, що придбані в процесі вивчення інших мов;
правильне використання принципу апроксимації, що сприятиме подоланню учнями страху перед евентуальною (можливою) помилкою та підвищенню рівня їхньої мовленнєвої активності.

Змістова лінія **«Взаємодіємо усно»** спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Робота з аудіювання передбачає розвиток у дітей уміння зосереджено слухати все більш тривалі й складні висловлювання, розуміти їх з першого представлення, удосконалення слухової пам'яті. З цією метою слід розвивати мовленнєвий слух учнів, уміння уважно прислухатися до інформації й диференціювати у звуковому потоці специфічні елементи – схожі, але не однакові слова; слова певного складового складу; речення, що складаються з відповідної кількості слів; паузи в реченні тощо. При цьому результатом аудіювання має бути розуміння прослуханого: усвідомлення значення окремих елементів висловлювання (слів, сполучень слів, речень); його фактичного змісту.

При аудіюванні важливо не лише аналізувати зміст тексту, але й розуміти логіку його побудови, доцільність кожної із структурних частин, інтонаційні особливості деяких речень (що містять питання, спонукання); прислухатися до використання мовних засобів для створення певного настрою, враження та ін.

Для аудіювання слід добирати або складати текст, який відповідає навчальним завданням та тематиці спілкування, його обсяг та ступінь складності має відповідати віковим особливостям учнів. В якості аудіотекстів можуть бути використані художні, науково-художні твори чи їх фрагменти, а також зв'язні висловлювання вчителя про Україну, її природу, видатних людей, у тому числі про письменників, художників, музикантів, захисників, волонтерів; про світ життя сучасної дитини (родина, школа, дружба, пригоди, захоплення); про шанобливе ставлення до рідної мови і мови народів Європи, у тому числі про мовні цікавинки (про значення, походження слова, про спосіб виконання цікавого завдання тощо). Бажано використовувати й тексти

культурологічного змісту (про звичаї і традиції українців, кримських татар, інших народів, які проживають в Україні).

Навчання говоріння передбачає цілеспрямовану комплексну роботу із збагачення словникового запасу школярів, виховання звукової культури мовлення, оволодіння граматичним ладом мовлення, розвитку виразності й зв'язності висловлювання, уміння розрізняти особливості й брати участь у діалозі й монологі. При цьому використовують відомості про текст, про особливості мовленнєвого висловлювання, які учні отримали на уроках української мови (про тему й основну думку, структуру висловлювання, необхідність дотримуватися мовленнєвого етикету, враховувати особливості ситуації спілкування тощо).

У навчанні говоріння значна роль відводиться ігровим формам організації мовленнєвої діяльності: дидактичні ігри та ігри з логічним навантаженням сприятимуть розширенню й уточненню лексичного запасу молодших школярів; рухливі ігри із супровідними текстами й сюжетно-рольові, творчі ігри дозволять учням чітко визначити характер мовленнєвої ситуації, місце дії, підготовку співрозмовника, мету висловлювання.

Для розвитку діалогічного й монологічного усного мовлення необхідно створювати такі навчально-мовленнєві й комунікативні ситуації, які б стимулювали учнів висловлювати свої думки, почуття, потреби обговорювати проблеми, що їх цікавлять. Важливо вчити дітей висловлювати власну думку про ту чи іншу подію, явище; аргументувати свою думку, позицію; коректно вислуховувати інші думки, зіставляти їх з власною позицією.

При цьому слід широко застосовувати роботу в парах або невеликих групах, що створюватиме умови для активізації мовленнєвої діяльності більшості учнів класу, засвоєнню школярами культури спілкування, навичок використання формул мовленнєвого етикету, уміння уважно й доброзичливо вислуховувати співрозмовника; погоджуватися з ним або виражати незгоду в тактовній формі, сказати приємне тощо.

Змістова лінія «**Читаємо**» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Навчання читання передусім передбачає засвоєння механізму плавного складового читання або читання цілими словами, нормативне озвучування прочитаного у відповідності з правилами літературної вимови, адекватне розуміння представлені інформації, виховання інтересу й любові до читання, до дитячої літератури, виховання засобами художнього слова громадянина України, формувати позитивні естетичні смаки, розвивати емоційні почуття школярів, формувати моральні якості молодшого школяра, стимулювати пізнавальні інтереси, інтелектуальні здібності, удосконалювати мовлення.

З цією доцільно ознайомити школярів із специфічними літерами графіки кримськотатарської мови, сприяти закріпленню продуктивних способів читання (спочатку – плавно по складах, потім – плавно цілими словами).

Подальша робота з читання передбачає розвиток у дітей таких умінь:

читати вголос плавно, правильно, усвідомлено, виразно;

в темпі, що відповідає швидкості звичайного усного мовлення, орієнтуючи своє читання на слухача;

читати мовчки незнайомий текст із швидкістю, яка дещо вища за швидкість читання вголос, розуміти прочитане;

самостійно працювати з книгою (навчальною, пізнавальною, художньою, довідковою).

Роботу з читання слід організувати так аби читання учнів регулярно використовувалось як вид мовленнєвої діяльності (специфічна форма спілкування з автором повідомлення), важливий для вирішення різноманітних навчально-пізнавальних завдань: малювання за текстом, виготовлення предмета за прочитаною інструкцією, читання для слухача з метою донести зміст незнайомого йому тексту тощо.

Робота з читання передбачає також удосконалення у школярів уміння працювати з книгою як джерелом інформації.

З цією метою необхідно систематично пропонувати школярам завдання на знаходження певної сторінки в книзі, не гортаючи всю підряд; користування змістом; визначення на сторінці тексту із заданим змістом; диференціацію шрифтів (звичайний, жирний, курсив); розуміння призначення умовних позначок та ін.; а також на користування дитячою бібліотекою, самостійний вибір творів для читання.

Матеріалом для читання мають бути твори, що стимулюють інтерес до читання дитячої літератури, сприяють вихованню громадянських почуттів й уявлень, навчають дітей бачити гармонію у природі, мистецтві, житті людей. Важливо продемонструвати молодшим школярам авторське, тематичне й жанрове розмаїття світу дитячої літератури, допомогти учням сформувати особисті художні переваги, естетичний смак.

Коло читання складають тексти різних стилів (розмовного, художнього, науково-популярного), родів літератури (епічні, ліричні) й різних жанрів (загадки, прислів'я, приказки, казки, легенди, оповідання, вірші, байки тощо). Для читання молодшим школярам пропонуються твори усної народної творчості та твори майстрів художнього слова достатньо різноманітної тематики, у тому числі героїко-патріотичної: про минуле й сучасне України, кримськотатарського та українського народів, їх звичаї та традиції, відомості про найбільш відомих письменників-класиків і сучасників, які пишуть для дітей та про дітей, про повсякденне життя й дитячі клопоти, про навчання й відпочинок, пригоди, природу, рослинний і тваринний світ, про піклування дорослих і дітей про нього.

Змістова лінія «**Взаємодіємо письмово**» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої

думки, почуття, ставлення та взаємодія з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Опанування графічної системи мови, розвиток техніки письма, культури оформлення письмової роботи передбачають позитивне перенесення відповідних умінь, сформованих на уроках української мови. При цьому формування правописних навичок може супроводжуватися негативним перенесенням знань й умінь, автоматизованих на уроках української мови, що потребує цілеспрямованої роботи щодо попередження алфавітних й орфографічних помилок. Репродуктивні види графічних завдань (списування, письмо по пам'яті, зорові й зорово-слухові диктанти), що використовуються в необхідній кількості й з поступовим нарощуванням правописних труднощів, будуть сприяти стабілізації техніки письма школярів. Проте важливо не зловживати репродуктивними завданнями, оскільки вони не сприятимуть вирішенню комунікативних завдань. Для розвитку у дітей інтересу до продукування писемного мовлення доцільно впроваджувати творчі письмові роботи, наприклад, вільний диктант, переказ, твір, вільне письмо. При цьому слід організувати роботу так, аби у тих, хто виконує письмове завдання, обов'язково були читачі або співавтори.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти.

Змістова лінія **«Досліджуємо мовні явища»** спрямована на дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил правопису, на формування в молодших школярів умінь послуговуватися кримськотатарською мовою в усіх сферах життя, дотримуючись її літературних норм.

Вивчення молодшими школярами елементів синтаксису необхідно для усвідомленої диференціації одиниць мовлення, розуміння логіки створення зв'язного висловлювання (діалогічного й монологічного текстів), адекватного ситуації спілкування інтонування речень.

Опанування синтаксичних понять відбувається з урахуванням знань, умінь і навичок, які сформовані при вивченні синтаксису української мови. Це дозволяє раціонально організувати опанування цих понять на уроках мови, використовуючи елементи багатомовного навчання: закріпити термінологію українською мовою та мовою вивчення, практикувати в аналізі готового висловлювання, а потім в самостійній побудові комунікативно затребуваних синтаксичних одиниць. При цьому максимальна увага має приділятися структурі, зв'язності тексту, наявності в ньому основної думки, добору засобів зв'язку між реченнями.

В роботі над реченням передбачається робота над розумінням змісту, побудовою та використанням в мовленні речень, різних за метою висловлювання, а також окличних речень. В ході вивчення молодшими школярами елементів синтаксису доцільно сформувати уміння диференціювати й використовувати однорідні члени й звертання в реченні.

Програма націлює також на спостереження над простими і складними реченнями, на формування практичних умінь розрізняти ці речення в усній і письмовій формі.

Вивчення фонетико-графічного матеріалу в початковому курсі кримськотатарської мови пояснюється необхідністю формування у школярів нормативних читання й письма, дотримання при говорінні норм літературної вимови.

Основне завдання роботи над словом – збагачення й активізація словникового запасу школярів, розвиток умінь заглиблюватися у значення слова, помічати його виразно-зображувальні можливості; розвивати увагу до незнайомих слів, потребу з'ясувати їх значення, правильно використовувати в мовленні.

Лексикологічні поняття (однозначне й багатозначне слово, пряме і переносне значення, синонім, антонім) вивчаються молодшими школярами з опорою на рідну мову. Спочатку учням пропонують завдання на спостереження за значенням слів (підготовчі словниково-логічні вправи), потім школярі аналізують суттєві ознаки поняття; відповідність виділених слів даному контексту. Метою творчих завдань є закріплення умінь використовувати лексикологічні поняття у власному мовленні, виходячи із ситуації спілкування.

Передбачено роботу над тематичними групами слів, які називають предмети, явища, характерні для національної культури: традиційні народні ігри, іграшки, забави, елементи народного костюму, предмети домашнього вжитку тощо.

Програма передбачає роботу над найбільш вживаними фразеологічними одиницями (без терміна).

Важливим аспектом навчання є формування й розвиток умінь користуватися різними словниками (шкільним тлумачним словником, словником синонімів, антонімів, перекладними двомовними словниками).

Крім роботи над лексичним значенням, в початковому курсі кримськотатарської мови здійснюється підготовча робота над граматичним значенням слова (без використання термінів). Школярів навчають розрізняти слова, які відповідають на питання різних частин мови, добирати відповідні групи слів, складати з ними сполучення слів, речення.

В ході роботи над будовою слова продовжується розвиток орфоепічних і правописних навичок, зіставлення вимови і написання слів. Робота над будовою слова має бути спрямована не стільки на самостійний розбір слова за будовою, скільки на збагачення й уточнення словникового запасу учнів, правильне використання слова в мовленні, вимову, написання його відповідно до літературних норм.

Формування правописних умінь у молодших школярів передбачає умінь знайти у слові місце розбіжності вимови й написання, зіставити написане зі зразком. Умовами для правописної роботи є розвинений фонематичний слух учнів, умінь чітко промовити слово за правилами вимови й написання,

орфографічна пильність, достатньо сформовані каліграфічні навички, уміння правильно виділяти у слові морфеми для здійснення перевірки написання.

Змістові лінії реалізуються через такі інтегровані курси:

у 1 класі - «Практичний усний курс»;

2 клас – інтегрований курс «Навчання грамоти»;

3 клас – інтегрований курс навчальних предметів «Кримськотатарська мова», «Читання»;

4 клас – інтегрований курс навчальних предметів «Кримськотатарська мова», «Читання».

Усний практичний курс спрямований на формування та розвиток артикуляційних (згідно з орфоепічною нормою літературної мови), аудіативних (слухання і розуміння літературної мови) вмінь та розвиток зв'язного мовлення (усне зв'язне мовлення – монологічне та діалогічне, побудова висловлювання відповідно до синтактичної норми, засвоєння та використання літературної лексики тощо).

Фонетичні навички в межах усного курсу формуються в учнів під впливом та керівництвом учителя.

Усний курс передбачає розвиток навичок слухання та говоріння, тому особливу увагу на цьому етапі слід приділяти створенню у свідомості учнів асоціативного аудіовізуального зв'язку образу слова за допомогою невербальних засобів навчання, а також – використання інших форм навчання (малювання, ліплення, плетіння, вишивання тощо).

Вивчення кримськотатарської мови у межах інтегрованого курсу «**Навчання грамоти**» передбачає добукварний, букварний та післябукварний періоди. Зміст навчання зумовлюється необхідністю закріплення вмінь та навичок слухання і говоріння та формування вмінь та навичок читання і письма (букварний та післябукварний періоди).

У добукварному періоді продовжується розвиток усного мовлення шляхом повторення та закріплення вмінь та навичок щодо аудіювання та говоріння, придбаних протягом першого року навчання.

Особлива увага приділяється розширенню словникового запасу учнів: повторюється вивчений у межах усного практичного курсу матеріал, засвоюється новий. Формуються практичні вміння та навички виділяти речення з мовленнєвого потоку, складати речення, утворювати певні форми речення з наданого переліку слів, розрізняти речення за метою висловлювання, будувати запитання та відповіді, брати участь у діалозі та зв'язано висловлюватися.

Букварний період передбачає вивчення алфавіту на основі порівняння з алфавітом мови навчання; засвоєння фонетичних понять: звук, звук і буква, голосні та приголосні звуки, тверді та м'які звуки, чергування звуків тощо. На даному етапі формуються вміння і навички аналізувати звуковий склад слова, послідовно називати звуки у слові, виділяти у словах окремі звуки. На основі засвоєння алфавіту учні мають оволодіти звуко-буквеним аналізом слова.

У післябукварний період формуються і розвиваються навички читання та письма. Цей етап передбачає розвиток таких умінь і навичок: читати поскладово, цілими словами та реченнями; відповідати на запитання за змістом тексту; читати невеличкі зв'язні тексти (монологічного або діалогічного характеру) та переказувати прочитане з використанням опорних слів і навідних запитань.

Читання зв'язних текстів потребує перевірки розуміння прочитаного шляхом знаходження в тексті речень для відповіді на запитання та висловлювання свого ставлення до прочитаного тощо.

Слід зазначити, що в 1-му та 2-му класах значну роль для формування фонетичних навичок відіграє вивчення напам'ять та відтворення вголос (згідно з орфоепічною нормою) віршованих рядків, загадок, скоромовок та дитячих пісень.

Протягом післябукварного періоду закріпленню фонетичних навичок сприятиме оволодіння писемною формою сучасної кримськотатарської літературної мови. Оволодіння графікою не потребує додаткових годин навчального часу, бо учні з першого класу володіють навичками написання букв (малих та великих), уміють вживати розділові знаки (крапка, кома, знак оклику, знак питання). На цьому етапі можна застосовувати не лише такі види письмової роботи, як списування букв, складів, слів, словосполучень, речень, коротких текстів з друкованих та рукописних зразків, а й письмові відповіді на запитання, написання диктантів, переказів коротких текстів та складання коротких описів (за предметними та сюжетними малюнками тощо). Також слід приділити увагу формуванню елементарних навичок читання рукописного тексту.

Результати навчання

На кінець I циклу навчання

здобувач/здобувачка початкової освіти (учень/учениця):

- 1) взаємодіє з іншими усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; сприймає художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду;
- 3) висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;
- 4) досліджує індивідуальне мовлення – своє та інших, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

№ п/п	I цикл (1-2 клас)	
	Загальні результати	Обов'язкові результати навчання здобувачів початкової освіти
до пункту 1		
1.1	Сприймає усну	Сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи

	інформацію	увагу; доречно реагує
1.2	Перетворює усну інформацію	Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до мети; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно
1.3	Виокремлює інформацію	Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим
1.4	Аналізує та інтерпретує усну інформацію	Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація; з допомогою вчителя/ вчительки виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах
1.5	Оцінює усну інформацію	Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації
1.6	Висловлює і захищає власні погляди	Висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє і наголошує загальноживані слова у своєму висловленні
1.7	Використовує словесні й несловесні засоби під час представлення своїх думок	Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі словесні і несловесні засоби для передавання емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіапродукти
1.8	Регулює власні й емоційний стан	Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого/ побаченого; ввічливо спілкується
до пункту 2		
2.1	Сприймає текст	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; виявляє розуміння фактичного змісту прочитаного

2.2	Аналізує та інтерпретує текст	Пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також у простих медіатекстах
2.3	Збагачує естетичний та емоційно-чуттєвий досвід	Розповідає про власні почуття та емоції від прочитаного тексту; відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації
2.4	Оцінює текст	Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що – ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів
2.5	Обирає тексти для читання	Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір
2.6	Перетворює інформацію	На основі тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно
2.7	Читає творчо	Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час театралізації тощо)
до пункту 3		
3.1	Створює письмові висловлення	Пише рукописними буквами, зливо, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлення, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так як вимовляються; створює прості медіапродукти з допомогою інших
3.2	Взаємодіє онлайн	Обмінюється короткими письмовими повідомленнями
3.3	Редагує письмові тексти	Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи з допомогою вчителя/вчительки; обговорює створений текст і вдосконалює його з допомогою інших
до пункту 4		
4.1	Досліджує мовні явища	Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших, удосконалює власне мовлення з допомогою інших
4.2	Використовує знання з мови у	Експериментує зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує з допомогою вчителя/вчительки

мовленнєвій творчості	мовлення літературних персонажів
--------------------------	----------------------------------

**Очікувані результати навчання
здобувачів початкової освіти та зміст I циклу навчання**

Результати навчання та пропонований зміст з кримськотатарської мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти	
Очікувані результати	Зміст навчання
I клас	
Змістова лінія «Взаємодіємо усно»	
<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): з увагою <i>сприймає</i> усні репліки співрозмовника, <i>доречно реагує</i> на них; <i>виконує</i> навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції; <i>слухає й розуміє</i> коротке монологічне висловлення; <i>відповідає на запитання</i> за змістом прослуханого (<i>хто? що? де? коли? як?</i>); <i>розповідає</i>, про що мовиться в тексті, який прослуховувався; <i>ділиться</i> своїми почуттями та емоціями від почутого; <i>розповідає</i>, що зацікавило в усному повідомленні; <i>відтворює</i> за ролями (з учнями або вчителем) діалог із прослуханих казок, розповідей; <i>вступає</i> в діалог на теми, які викликають зацікавлення; <i>самостійно формулює</i> репліки (запитання) до співбесідника за змістом попередньо підготовленої короткої розмови на добре знайому тему; <i>уважно слухає</i> співрозмовника й <i>адекватно відповідає</i> на його запитання; <i>користується</i> формулами мовленнєвого етикету в ситуаціях навчального та побутового спілкування (вітання, прощання, вибачення, подяка, звернення з проханням); <i>дотримується</i> правил спілкування з людьми різного віку; <i>використовує</i> відповідно до ситуації спілкування несловесні засоби (жести, міміка тощо); <i>регулює</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування; <i>повторює</i> услід за вчителем зразок зв'язного висловлення (обсягом 2-3 речення) зі збереженням його змісту та інтонаційних особливостей; <i>переказує</i> знайому казку, короткий прослуханий текст з опорою на подані малюнки, словосполучення, запитання, план;</p>	<p>Сприймання усної інформації.</p> <p>Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого.</p> <p>Оцінювання усної інформації.</p> <p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення (репліка в діалозі: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, питання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, згода, відмова тощо), етикетними нормами культури спілкування.</p> <p>Створення усних монологічних висловлень</p>

<p><i>самостійно будує</i> коротке зв'язне висловлення за поданим початком, малюнком (ілюстрацією, серією малюнків), на основі прослуханого тексту або випадку з життя</p>	
<p>Змістова лінія «Читаємо»</p>	
<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): <i>читає вголос</i> доступні тексти переважно цілими словами (окремі слова ускладненої структури – складами); <i>виявляє</i> у процесі читання <i>розуміння</i> значення більшості слів, <i>звертає увагу</i> на незнайомі слова, запитує у дорослих їх значення; <i>правильно інтонує</i> речення, різні за метою висловлювання та інтонацією, відповідно до розділових знаків (після попередньої підготовки); <i>читає і правильно називає</i> нескладні за змістом і формою фольклорні та літературні тексти (загадка, лічилка, казка, вірш, оповідання); <i>виділяє</i> в структурі тексту заголовки; <i>пояснює</i> зв'язок заголовка та ілюстрацій зі змістом твору (у прозорих випадках); <i>виявляє розуміння</i> фактичного змісту невеликих за обсягом і нескладних текстів: <i>пояснює</i>, яка подія відбулася, <i>називає</i> персонажів твору, <i>відповідає на запитання</i> за змістом прочитаного; <i>пояснює</i>, якими словами в тексті автор описує характер героя, його зовнішність, передає красу природи і т. ін. (з допомогою вчителя); <i>переказує</i> близько до змісту прочитаний твір чи окремі його епізоди з опорою на ілюстрації, запитання вчителя; <i>висловлює власне ставлення</i> до прочитаного: хороший / поганий вчинок, хто сподобався / не сподобався в творі, які епізоди найбільше запам'яталися, вразили; <i>читає за ролями</i> діалоги з казок, оповідань, віршів, <i>використовує</i> доречно голос, міміку, жести (після попередньої підготовки); <i>має уявлення</i> про найважливіші джерела інформації: дитячі книжки, журнали, енциклопедії, телебачення, бібліотека, Інтернет; <i>розрізняє</i> вербальну і візуальну інформації в тексті; <i>знаходить</i> за завданням учителя потрібну візуальну інформацію в дитячій книжці, енциклопедії, пояснює її зміст; <i>знаходить і називає</i> елементи дитячої книжки (прізвище автора, заголовки, ілюстрації), спираючись на них, <i>висловлює</i> здогад, про що може розповідатися в книжці (творі); <i>правильно називає</i> книжку (твір): спочатку прізвище автора, потім назву (заголовки);</p>	<p>Формування і розвиток навички читання.</p> <p>Сприймання і практичне розрізнення текстів різних видів.</p> <p>Аналіз та інтерпретація змісту тексту.</p> <p>Формування рефлексивного досвіду за змістом прочитаного.</p> <p>Запитання до окремих абзаців і до тексту.</p> <p>Ознайомлення з різними джерелами та видами інформації.</p> <p>Робота з дитячою книжкою.</p> <p>Орієнтовний зміст літературного матеріалу: <i>дитяча література в авторській жанрово-тематичній різноманітності:</i> – твори усної народної творчості (казки, лічилки, загадки, скоромовки, пісеньки та ін.), – доступні віку твори відомих письменників-класиків України та зарубіжжя на актуальні теми для дітей; – художня вітчизняна й зарубіжна література сучасних письменників (літературні казки, оповідання, вірші, уривки з повістей-казок, комікси); – науково-художні, науково-пізнавальні дитячі видання (енциклопедії); – дитяча періодика; <i>теми дитячого читання:</i> про Батьківщину, відданість, любов до рідного краю, про сім'ю, живу й неживу природу, дітей, шкільне життя, дружбу, пригоди, історії</p>

<p><i>розрізняє</i> дитячі книжки казок, оповідань, віршів у виданнях з чітко вираженим поліграфічним оформленням (ілюстраціями, заголовком, графічним представленням тексту); <i>дотримується правил</i> збереження книжки та гігієни читання (під керівництвом дорослого); <i>виявляє інтерес, позитивне ставлення</i> до книжки, до читання різножанрових творів; <i>пояснює</i> свої читацькі вподобання (яким темам, жанрам надає переваги); <i>відповідає</i> на запитання, про що (про кого) любить читати; <i>називає</i> своїх улюблених літературних героїв</p>	<p>винаходів, відкриттів, сучасні технології, фантастика та ін.</p>
<p>Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»</p>	
<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): <i>пише</i> рукописними буквами, дотримуючись графічних, технічних, гігієнічних вимог; <i>приймає</i> свідомо правильну позу перед початком письма; <i>тримає</i> правильно ручку (олівець); <i>розташовує</i> зошит на парті відповідно до вимог письма лівою чи правою рукою; <i>орієнтується</i> на сторінці і в графічній сітці зошита; <i>називає і пише</i> всі рукописні малі й великі літери алфавіту затвердженої форми з однаковим нахилом, висотою, шириною; <i>добирає й записує</i> назву малюнка, заголовки до тексту (з допомогою вчителя); <i>складає й записує</i> речення за ілюстрацією, життєвою ситуацією (самостійно та з допомогою вчителя); <i>дотримується</i> культури оформлення письмових робіт; <i>перевіряє</i> написане; <i>виявляє і виправляє</i> недоліки письма (графічні, орфографічні, пунктуаційні) самостійно чи з допомогою вчителя</p>	<p>Формування і розвиток навички письма. Правила оформлення діалогу на письмі. Створення власних письмових висловлень. Перевірка письмових робіт Спілкування за допомогою цифрових пристроїв (короткі письмові висловлення для спілкування за допомогою цифрових пристроїв -запитання, вибачення, подяка, побажання, прохання, поздоровлення, запрошення, порада, згода, відмова тощо; піктограми для зображення емоцій (емотикони, зокрема графічні зображення смайлів). Правила поведінки і безпека в інтернет-просторі</p>
<p>Змістова лінія «Досліджуємо медіа»</p>	
<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): <i>сприймає</i> прості медіапродукти (світлина, комікси, дитячі журнали тощо); <i>бере участь</i> в обговоренні змісту і форми медіапродуктів; <i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих медіатекстів;</p>	<p>Уявлення про медіа, медіа грамотність (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація). Візуальні медіа (книжка як джерело інформації, періодичні друковані видання (журнал, газета), фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси). Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії</p>

	<p>добору мультфильмів для перегляду; кіноафіша (інформаційне призначення).</p>
<p>Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» (Мундередже тарзы «Тиль хусусиетлерини теткыкь етемиз»)</p>	
<p>Талебе (тасиль алыджы): окьулгъан метинни я да парчаны сѣзме-сѣз айта; ѣзбердеп тезайтымлар, сайылар, шиирлер, текерлемелер, тапмаджалар айа, масал мундериджесине коре иджра ѣте; оюн къаиделерини анълатмагъа биле; берильген нумюнеге ѣсасланып икяе ѣте: масал саналаштырмасында иштирак ѣткенде субет ѣтмеге биле; оджа берген суаллерге догъру джевап къайтара; метинде ким ве не акъкъында айтылгъаныны икяе ѣте; окьулгъан я да ѣшиткен метинни къыскъадан икяе ѣте; ресим мундериджеси боюнджа икяе ѣтмеге биле; саатни сорамакъ макъсадынен субетке къошулмагъа биле (саат къач? саат къачта? саат къачкъа?); субет вакъытында ифаде васталарынен истек, айрет, теклиф, кедер, севинч дуйгъуларыны бильдире; бир-де-бир керегини истемеге, къандырып айтмагъа биле (мен ресим япмагъа истейим, манъа боя керек); оджа берген суаллерге джевап къайтара; 3-4 къаршылыкълы лакъырдынен субет ѣте: окъугъаныны сѣзме-сѣз ве къыскъартырып айта; буюклерге, акъранларгъа ве озюнден кучюкке мураджаат ѣтмеге биле; ресим боюнджа, берильген суаллерге ѣсасланып, берильген мевзуда сѣз бирикмелери ве джумлелер тизе; 4-5 джумледен тюзгюн лакъырды тизе. <i>Къырымтатар тилинде фаркъы олгъан арифлерни язмакъ (къ, гъ, нь, дж).</i> огренильген арифлернен 25-30 сѣз язып алмагъа, диктант алтында ве мустакъиль оларакъ 15 сѣз яза биле; берильген сѣзлерден джумле тизе; берильген ресимге джумле тизе биле; кочюрип язувда джумленинъ сонъунда токътав ишаретини къоя; джумлени суаллернен кенишлете; оджа теклиф ѣткен мевзуда сѣзлер тапып яза биле. толу сѣзлерни догъру, айдын, анълап окъуй; узун, къыйын сѣзлерни ѣджалап окъуй; окъугъан вакъытта сѣзлерни догъру айта, ургъуларны догъру къоя; огренильген арифлернен сѣзлерни догъру окъуй; къырымтатар тилининъ сеслерини догъру теляффуз ѣте; мундериджеси анълайышлы олгъан къыскъа метинлерни окъуй;</p>	<p>Лакъырды алышкъанлыкъларыны инкишаф ѣттирюв.</p> <p>Къырымтатар тилинде олгъан арифлерни, сѣзлерни ве къыскъа джумлелерниязувы.</p> <p>Окъув ве окъуганыны анълав беджерикликлигини инкишаф ѣттирюв. <i>Динълев ве анълав (аудирлев)</i> Метинни диккъатнен динълемек ве анъламакъ (диалог я да монолог метинини оджа, талебелер окъуйлар я да магнитофондан динълейлер).</p>

<p>джумленинъ сонъунда тургъан токътав ишаретине коре (икъе, суаль, нида) метинни ифадели окъуй; сеснен джумленинъ сонъуны, виргюль олгъан ерини бильдире; эджалар, сѣзлер, сѣз бирикмелерини, джумлелерни окъуй. эшиткен метинни идракъ эте ве анълай, ичинде таныш олмагъан сѣзлерни тапып, манасыны сорап бильмеге биле; суаллерге джевап бере; динълеген метинни я да эсер парчасыны ресимнен келиштире.</p> <p>къырымтатар тилининъ хусусий сеслерини айдын теляффуз эте; эшиткен сѣзлерни бельгиленген аляметлерге коре группаларгъа айыра; яньлыш айтылгъан сѣзлерни фаркълай; метин я да окъулгъан парчагъа мевзусына келишкен серлева къоя.</p>	<p>Ресимни ве метинни я да метин парчасыны нисбетлештирюв. Ким ве не акъкъында икъе этильгенини анълап айырмакъ, баш къараманны айырмакъ.</p> <p>Теляффуз этмек ичюн огренильген сеслер эсасында сѣзлерни фонетик хусусиетлерине коре группаларгъа айырмагъа бильмек. Яньлыш айтылгъан сѣзлерни фаркъламагъа бильмек. Эшиткен метинге я да парчагъа ад къоймагъа бильмек.</p>
--	---

**Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»
(українською мовою)**

<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): <i>розрізняє</i> голосні і приголосні звуки за звучанням та способом вимовляння; <i>правильно вимовляє</i> тверді й м'які, дзвінки й глухі приголосні звуки; <i>відтворює</i> ланцюжок звуків у почутому слові (без явищ асиміляції, наприклад: бутюн/гюгюм, чокъ/чѣль); <i>пояснює</i> зміну значення слова в результаті заміни одного зі звуків/літер (наприклад: къой, кой, гъалибе, гъалиба тощо); <i>позначає</i> мовні звуки буквами на письмі; <i>правильно записує</i> слова, вимова й написання яких збігаються; <i>правильно позначає</i> на письмі м'якість приголосних звуків; <i>відтворює</i> алфавітні назви букв; <i>пояснює</i> співвідношення між звуками і буквами у складі, слові; <i>поділяє на склади</i> слова під час переносу їх частин в інший рядок; <i>розрізняє</i> наголошений і ненаголошені склади в слові (наприклад у початковій та заперечній формах дієслова); <i>правильно наголошує</i> загальноживані слова; <i>пояснює</i> залежність (в окремих випадках) значення слова від зміни задньо-та передньоязикових голосних (а/я, у/ю, о/ѐ), особливих приголосних (къ, гъ, нь, дж) в ньому; <i>співвідносить</i> слово і зображення відповідного предмета, дії, ознаки, числа;</p>	<p>Дослідження мовних звуків, правильна їх вимова.</p> <p>Позначення звуків буквами.</p> <p>Вправляння у поділі слів на склади. Дослідження ролі наголосу в словах. Спостереження за лексичним значенням слів. Ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак, дій, чисел, службовими словами. Дослідження і конструювання речень.</p> <p>Буква як знак звука. Алфавіт. Велика буква в іменах людей, кличках тварин і деяких</p>
---	--

<p><i>розрізняє</i> близькі й протилежні за значенням слова; <i>розпізнає</i> слова, які мають кілька значень; <i>доповнює</i> тематичні групи слів; <i>упізнає</i> і <i>розрізняє</i> слова – назви предметів, ознак, дій, чисел, службові слова; <i>ставить</i> до слів питання <i>хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять? скільки?;</i> <i>розпізнає</i> речення за графічними орієнтирами (велика буква на початку, розділовий знак у кінці); <i>визначає</i> кількість слів у реченні, яке складається з 1-4 слів; <i>інтонаційно правильно вимовляє</i> (читає) розповідні, питальні й окличні речення і відповідно <i>оформлює</i> їх на письмі (використовує відповідні розділові знаки); <i>дотримується</i> правила вживання великої літери на початку речення; <i>доповнює</i> речення 1-2 словами за змістом; <i>складає</i> речення за малюнком, з поданих слів, на задану тему; <i>має уявлення</i> про текст (практично відрізняє його від речення); <i>добирає</i> заголовок до тексту; <i>визначає</i> кількість речень у тексті (з 2-4 речень), <i>виявляє</i> їх межі за графічними орієнтирами.</p>	<p>географічних назвах (назви міст, річок). Правила оформлення висловлювання на письмі (велика буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак запитання в кінці речення, правила переносу слів, окреме написання слів-помічників і слів-назв). Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм. Будова словника та прийоми роботи з ним. Друкований текст – зразок орфографічних написань. Редагування як спосіб удосконалення тексту.</p>
---	--

2 клас

Змістова лінія «Взаємодіємо усно»

<p>Учень / учениця: з увагою <i>сприймає</i> усні репліки співрозмовника, <i>перепитує, доречно реагує</i> на них; <i>виконує</i> сприйняті на слух інструкції щодо виконання поставлених учителем навчальних завдань; <i>сприймає</i> монологічне висловлення й <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою; <i>відповідає на запитання</i> за змістом прослуханого і <i>ставить</i> запитання до усного повідомлення; <i>відтворює</i> основний зміст усного повідомлення; <i>вибирає</i> інформацію з почутого і <i>пояснює</i>, чому вона зацікавила, <i>обговорює</i> її з іншими; <i>висловлює</i> своє ставлення до почутого: до подій, персонажів тексту; <i>розповідає</i> про власні почуття, які викликав прослуханий текст; <i>пояснює</i>, чому щось подобається, а щось ні; <i>бере участь</i> у розігруванні діалогів за змістом малих фольклорних форм, казок, віршів, <i>використовує</i> доречно силу голосу, темп мовлення, міміку, жести, рухи; <i>вступає</i> в діалог, <i>підтримує</i> й <i>ініціює</i> діалог на добре відому тему та на теми, які викликають зацікавлення; <i>користується</i> формулами мовленнєвого етикету (словами ввічливості); <i>дотримується</i> правил спілкування;</p>	<p>Сприймання усної інформації.</p> <p>Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого.</p> <p>Оцінювання усної інформації.</p> <p>Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування.</p>
--	---

<p><i>використовує</i> відповідно до ситуації спілкування несловесні засоби (жести, міміка тощо); <i>регулює</i> дихання, силу голосу і темп мовлення у процесі спілкування; <i>усно переказує</i> текст із опорою на допоміжні матеріали (ілюстрація, план, опорні слова, словосполучення); <i>створює</i> власне висловлення за ілюстраціями; <i>розповідає</i> про свої спостереження, враження, події з власного життя; <i>впевнено висловлює</i> свої думки</p>	<p>Створення усних монологічних висловлень</p>
<p>Змістова лінія «Читаємо»</p>	
<p>Учень / учениця: <i>називає</i> букви молдовського алфавіту; <i>читає</i> плавно склади, <i>читає</i> слово так, як воно пишеться, й <i>вимовляє</i> його за правилами літературної вимови; <i>читає вголос</i> правильно, свідомо, плавно, цілими словами нескладні за змістом і формою тексти; <i>пояснює</i> значення більшості слів, ужитих у прямому та переносному значеннях; <i>знаходить у тексті</i> незнайомі слова, <i>з'ясовує</i> їх значення, користуючись виносками, тлумачним словником, а також через контекст (з допомогою вчителя); <i>правильно інтонує</i> прості речення будь-якого виду; <i>користується</i> найпростішими прийомами регулювання темпу читання, сили голосу, дихання залежно від змісту тексту (самостійно та за завданням учителя); <i>самостійно читає, практично розрізняє</i> з опорою на найпростіші жанрові особливості тексти малих фольклорних форм, що опрацьовувалися під час навчання, а також літературних жанрів (казка, вірш, оповідання), <i>правильно їх називає, визначає</i> емоційний настрій; <i>читає та розрізняє</i> (з допомогою учителя) нехудожні тексти за відсутністю у їх змісті діалогів, яскравих образних висловів, наявності наукових понять, фактів, історичних дат, передачі інформації; <i>виділяє</i> структуру художнього і нехудожнього текстів заголовків, ілюстрації, схеми, таблиці, <i>використовує їх</i> для прогнозування орієнтовного змісту тексту та кращого його розуміння; <i>виявляє розуміння</i> фактичного змісту тексту та основних думок (з допомогою вчителя) художніх і нехудожніх текстів; <i>пояснює</i>, які, де, коли відбулися події; <i>визначає, правильно називає</i> персонажів художнього твору, <i>виділяє</i> серед них головного; <i>перераховує</i> цікаві факти, важливі ідеї в інформаційному тексті; <i>встановлює зв'язки</i> між подіями, дійовими особами;</p>	<p>Формування навички читання. Удосконалення навичок читання. Читання вголос. Розуміння фактичного змісту, основної думки, окремих образних висловів тексту. Сприймання і практичне розрізнення текстів різних видів. Аналіз та інтерпретація змісту текстів. Мова художнього твору: діалоги, монологи, оповідач, засоби художньої виразності у тексті (епітети, порівняння (без уведення термінів)), слова і вирази, які характеризують персонажа, події; вірш (рима, ритм, настрій у вірші, сила і тон голосу, темпоритм при читанні вірша, емоційний вплив тощо)</p>

ставить запитання за фактичним змістом прочитаного з метою уточнення свого розуміння;

розпізнає, називає в тексті яскраві, образні слова, вислови, пояснює їх роль у творі (з допомогою вчителя);

передає зміст (детально або вибірково) твору чи окремих епізодів з дотриманням логіки викладу, а також з урахуванням структурних елементів тексту: зачину, основної частини, кінцівки (з допомогою учителя);

пояснює вчинки персонажів у творі, висловлює щодо них найпростіші оцінні судження; обґрунтовує свої висновки (з допомогою вчителя);

розповідає про свої загальні враження, почуття від прочитаного, (що саме сподобалося / не сподобалося, що було цікаво / нецікаво, що нового дізнався / дізналась), підтверджує свої думки фактами з тексту;

пов'язує зміст прочитаного зі своїми знаннями, попереднім читацьким, а також власним життєвим емоційно-чуттєвим досвідом;

передає власне ставлення до подій, вчинків персонажів через ілюстрування, декламацію, рольові ігри, інсценізацію твору чи окремих його епізодів (з використанням вербальних і невербальних засобів художньої виразності);

імпровізує з репліками, відтворюючи діалоги з казок, віршів, оповідань;

бере участь у колективному обговоренні прочитаного: зацікавлено й уважно слухає співрозмовників, толерантно ставиться до їхніх думок, пояснює своє розуміння дискусійних питань;

знає і називає найважливіші інформаційні ресурси: бібліотека, Інтернет, телебачення, дитячі газети, журнали, книжки, довідкові видання;

знаходить у нехудожніх і навчальних текстах відповіді на запитання, поставлені вчителем;

здійснює пошук потрібної інформації у дитячих довідкових виданнях;

виявляє в тексті і пояснює зміст графічної інформації (таблиця, схема, емотикони тощо);

аналізує одержану інформацію, звертається до дорослих (коли є сумнів) за підтвердженням її правдивості, достовірності;

застосовує одержану інформацію в навчальній діяльності та практичному досвіді;

перетворює вербальну інформацію із суцільного тексту у візуальну (малюнок, кадри до мультфільму, таблиця тощо);

розпочинає ознайомлення з новою дитячою книжкою з розглядання її структурних елементів: обкладинки, титульного аркуша, ілюстрацій, змісту (переліку)творів, правильно їх називає;

Формування рефлексивного досвіду за змістом прочитаного.

Робота з різними джерелами і видами інформації.

Робота з дитячою книжкою.

Орієнтовний зміст літературного матеріалу:

дитяча література в авторській жанрово-тематичній різноманітності:

- твори усної народної творчості, дитячий фольклор;
- твори відомих національних письменників та письменників-класиків України на актуальні теми для дітей;
- художня вітчизняна і зарубіжна література сучасних письменників: казки, легенди, оповідання, вірші, комікси;
- науково-пізнавальна література для дітей: книжки, енциклопедії, довідники;
- дитяча періодика;

теми дитячого читання: про Батьківщину, сім'ю, на героїко-патріотичну тематику, про живу й неживу природу, дітей, дружбу, шкільне життя, пригоди, фантастика, дитячі детективи, історії винаходів, відкриттів, сучасні технології та ін.

<p><i>передбачає</i> орієнтовний зміст твору, дитячої книжки за вказаними елементами;</p> <p><i>розрізняє</i> дитячі книжки за типом видання: книжка-твір, книжка-збірка, енциклопедія, дитячий журнал, словник;</p> <p><i>добирає</i> для читання дитячі книжки на відповідну тему: казки про тварин, пригоди, фантастика та ін.;</p> <p><i>визначає</i> мету свого читання (для проведення цікавого дозвілля, знаходження потрібної інформації та ін.),</p> <p><i>обирає, читає</i> відповідні книжки, <i>пояснює</i> свій вибір;</p> <p><i>перечитує</i> книжки, окремі їх епізоди для кращого розуміння змісту та вдосконалення навички читання;</p> <p><i>має</i> уявлення про жанри й теми дитячого читання;</p> <p><i>називає</i> твори, дитячі книжки, що сподобалися,</p> <p><i>розповідає</i>, які епізоди справили найбільше враження;</p> <p><i>називає</i> кілька прізвищ авторів прочитаних творів;</p> <p><i>називає</i> державні символи України, національні символи, традиції молдовського та українського народів</p>	
Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»	
<p>Учень / учениця:</p> <p><i>пише</i> правильно, розбірливо, охайно з однаковим нахилом букв;</p> <p><i>дотримується</i> свідомо гігієнічних правил письма;</p> <p><i>дотримується</i> культури оформлення письмових робіт:</p> <p><i>розташовує</i> самостійно заголовок у рядку,</p> <p><i>дотримується</i> поля, правого і лівого краю сторінки, абзаців,</p> <p><i>робить</i> акуратні виправлення;</p> <p><i>розташовує</i> слова й віршові строфи в колонку;</p> <p><i>записує</i> слова в таблицю;</p> <p><i>обмінюється</i> елементарними письмовими повідомленнями (записка, побажання);</p> <p><i>обирає</i> для написання повідомлення відповідне оформлення (шрифт, розмір, колір тощо);</p> <p><i>відновлює</i> деформований текст з 3-4 речень;</p> <p><i>створює і записує</i> коротке зв'язне висловлення на добре відому та цікаву тему;</p> <p><i>перевіряє</i> (з допомогою вчителя), чи грамотно написаний власний текст;</p> <p><i>виправляє</i> орфографічні й пунктуаційні помилки, зіставляючи із зразком запису (самостійно і з допомогою вчителя);</p> <p><i>удосконалює</i> текст із часто повторюваними словами шляхом заміни їх синонімами та займенниками (без уживання термінів)</p>	<p>Формування і розвиток навички письма.</p> <p>Створення власних письмових висловлень.</p> <p>Перевірка й редагування текстів</p>
Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
<p>Учень / учениця:</p> <p><i>сприймає</i> прості медіапродукти;</p> <p><i>обговорює</i> зміст і форму простих медіатекстів,</p> <p><i>розповідає</i>, про що в них ідеться;</p> <p><i>визначає</i>, кому і для чого призначений медіатекст;</p>	<p>Розширення уявлення про медіа, робота з медіапродукцією</p> <p>Інтернет (загальне уявлення про віртуальне спілкування, етику</p>

<p><i>пояснює</i> зміст вербальної і невербальної інформації в медіапродуктах; <i>висловлює</i> свої враження від змісту і форми медіапродукту; <i>створює</i> прості медіапродукти (листівка, sms-повідомлення, фото, колаж, комікс тощо) з допомогою інших</p>	<p>віртуального спілкування, безпеку в Інтернеті). Комп'ютерні ігри як джерело навчання, розвитку і відпочинку. Вплив на здоров'я. Реклама (вплив реклами на поведінку людини, реклама в медіа, як захиститися від небажаного впливу реклами). Зміст і форма медіа текстів (елементи форми і їх значення для сприйняття основних ідей (колір, музика, анімація у мультфільмах), музика в рекламі)</p>
<p>Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» (Мундередже тарзы «Тиль хусусиетлерини теткыкь етнов»)</p>	
<p>Талебе (тасиль алыджы):сёзлерни эджаларгъа болип айтмагъа биле; сёзлерни сатырдан сатыргъа авуштырмакъ ичюн кысымларгъа боле; сёзни эджаларнен созмайып, ургъу тышкен эджаны айдын теляффуз эте, догъру айтмагъа биле; ургъуларны яньлыш теляффуз этильген сёзлерни догъру айтмагъа биле; созукъ сеслерини догъру теляфуз этме; индже ве къалын созукъ сеслерни айыра; созукъ сеслернинъ теляфузыны рус тилинде айтылгъанынен тенъештире; айрыджа ы-и, о-о, у-у, сеслерни тенъештирип, оларны бири-биринден айыра; адети узьре сёзнинъ сонъки эджасында ургъу тышкен сёзлерни айта ве яза (мектеп, дерслик, араба, кобелек, къалемдан); сёз денъишкен алда ургъуны сонъки эджагъа авуштырып айтмагъа ве язмагъа биле (китап-китапларым, сокъакъ-сокъакъларда); зарф япыджы –ча, -че, -джа, -дже ялгъамалар сёзнинъ сонъуна кельгенде ургъу ондан эвель кельген сёзлерни айт-а ве яза (буюкче, русча, адамджа, сендже), лякин шу сёзлерге даа ялгъамалар къошулгъанда исе ургъу кене сонъуна авушкъаныны оджа ярдымынен айтып яза (буюкчеси, русчадан, адамджасына, сенджесине); фииллернинъ менфий шекилини япкъан –ма,-ме, ялгъамалары ургъу алмагъан сёзлерни айтып яза (барды-бармады, яза-язмай, кельди-кельмеди, косътере-косътермей); ургъу алмагъа хаберлик ялгъамалары олгъан сёзлерни айтып яза (талебе-телебедирим, оджадырым, бабасынъыз, устадырым ве иляхре); ургъу алмагъан фииль дереджеликлерини япкъан ялгъамаларнен сёзлерни айтып яза (сакълан, ювун, корюн, толдур, кульдир, бильдир, къаздыр ве иляхре);</p>	<p>Лакъырды алышкъанлыкъларыны инкишаф эттирюв.</p>

ургъу сѣзнинъ манасыны денъиштирген алда сѣзлерни анълатып айтып яза (алма – алма, къатлама – къатлама, баламыз – баламыз, къазма (лескер) – къазма ве иляхре).

г-гъ, къ-к-х, н-нъ, ж-дж сеслерини догъру теляффуз эте ве айыра;

янъгыравукъ ве тутукъ сеслери денъишкен сѣзлерни (б-п, д-т) айта ве яза (завот деп айтыла – завод деп языла, клуп деп айтыла – клуб деп языла);

«в» арифини айтып догъру яза: був, сув, къувурма, къуванч деп языла, айтылгъанда эки дудакънен айтыла;

«л» арифи «нъ, н» тутукъ сеслеринден сонъ базы шивелерде «н» айтылгъаны, амма «л» язылгъаныны биле (манълай ерине манънай, танълай ерине танънай, аранлар ерине аран-нар, къазанлар ерине къазаннар айтыла);

йымшакълыкъ ве къаттылыкъ ишарети олгъан сѣзлерни догъру теляффуз эте ве яза: бу ишаретлер сѣзде олгъан алда эм де –я,- ё, -ю ,-е арифлери язылгъанда сѣзлерни –й сесинен айта биле (хавъяр, эшья, Меръем, дюнья).

метин я да метин парчасына серлева къоя;

берильген серлевалардан метин я да метин парчасына уйгъун союны сайлай;

метинде айры абзацларгъа болюнеджек

къысымларыны айырмагъа биле;

окъулгъан метин боюнджа суаллер тизе;

ресимлер тюркюми тюркюнде плангъа бенъзер язылар (ресимнинъ адыны) яза;

«о, бу, о вакъыт, бундан сонъ, шу себептен» киби сѣзлерни 2-3 джумлени багъламакъ ичюн ишлете;

башлангъан метинни девам эте, екюнлей, серлева къоя;

мевзугъа келишмеген джумлелерни алып ташлай;

айры джумлелернинъ ерини денъиштире.

берильген сѣзлерде тамыр ве ялгъаманы айта;

берильген тамырдаш сѣзлерде умумий къысымыны айырмагъа биле (ишлемек, ишчи, ишкир, ишлев, ишле);

оджа берген нумюнеге эсаланып янъы япылгъан тамырдаш сѣзнинъ манасыны анълата

(ишкир – ишни севген, истекнен чалышкъан адам);

берильген тамырдаш сѣзлерде тамырны бельгилей, ялгъаманы айта;

тамырдаш сѣзлернен джумлелер тизе;

бир кере динълеген сонъ кучюк метинде

джумлелернинъ сайысыны тайинлей;

хабер, истек, суаль я да эмир джумлелерни ифадели теляффуз эте;

берильген ресимге келишкен джумлелерни 2-3 джумле арасындан айырмагъа биле;

тышкъы берильген ресимге келишмеси ичюн

джумлени денъиштирмеге биле;

Къырымтатар тилинде олгъан арифлери, сѣзлерни ве къыска джумлелерни язувы.

Окъув ве окъуганыны анълав беджерикликлени инкишаф эттирюв.

Динълев ве анълав (аудирлев)

Метинни дикъкъатнен динълемек ве анъламакъ (диалог я да монолог метинини оджа, талебелер окъуйлар я да магнитофондан динълейлер).

Ресимни ве метинни я да метин парчасыны нисбетлештирюв.

Ким ве не акъкъында икяе этильгенини анълап айырмакъ, баш

<p>мундериджесинде хабер, суаль, истек я да эмир маналары олған джумлелер тизе; джумлелерде баш ве экинджи дередже азаларыны кьайд эте; суаллернен джумлени кенишлете; диктант, кочюрме язувда, мустакьиль суретте джумлелер тизгенде, джумленинъ сонъунда токътав ишарети кьоя; терминлер кьулламайып, берильген нумюнеге бакъып эки адий джумлени бир муреккеп джумлеге бирлештирмеге биле. Бу ишни багълайыджысыз ве багълайыджылар (ве, исе, амма, эм, я да) ярдымынен япабиле (Япракълар тѣкюльор, чечеклер солар, тогъайлар сарарыр. Мен бу копеклерни озюме джелъп этерим, сен исе кьачмагъа тырыш. Юкъум келе, амма юкълап оламай эдим ве иляхре).</p>	<p>къараманны айырмакъ. Янъы сѣзлерни фаркълап, оларнынъ манасы акъкъында сорамагъа бильмек. Окъув вазифелеринен я да оюн, мешгъулиет вазифелеринен багълы анълатмаларны динълеген сонъ анълаябилюв. Теляффуз этмек ичюн огренильген сеслер эсасында сѣзлерни фонетик хусусиетлерине коре группаларгъа айырмагъа бильмек. Янълыш айтылгъан сѣзлерни фаркъламагъа бильмек. Эшиткен метинге я да парчагъа ад кьоймагъа бильмек</p>
--	--

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»

<p>Учень/учениця (здобувач/здобувачка освіти): читає вголос знайомий або заздалегідь підготовлений текст. читає за ролями заздалегідь підготовлений текст; читає напам'ять поетичні та прозові твори або уривки. витримує дикцію (складні слова читає по складах); дотримується інтонації в пропозиції; читає пошепки незнайомий текст; -швидко знаходить і дізнається слова, які складаються з 2-5 літера; переглядає текст або уривок, знаходить елементи тексту: розділові знаки, слова з великої букви, відмічені слова, діалоги, репліки з діалогів, кількість реплік, абзац тощо розуміє зміст незнайомого тексту, виконує завдання; порівнює пропозиції та ілюстрації в тексті; відтворює сюжетний малюнок після прочитання твору; знаходить зазначені пропозиції в тексті; відповідає на питання з відповіддю «так - ні» - зміст, основна думка тощо; назву твору пов'язує з основною ідеєю тексту; вигадує релевантну назву для твору; знаходить абзаци в творі; знаходить відмінності між планом і текстом; розрізняє слова автора і героїв твору (за допомогою вчителя) за допомогою вчителя складає питання і відповіді до тексту; знаходить незнайомі слова і питає значення цих слів у вчителя; після прочитання кількох творів визначає жанр. вміє переказувати твір за допомогою питань, плану, незакінчених пропозицій; робить висновок, діалоги, передмову та інше;</p>	<p>Дослідження мовних звуків, правильна їх вимова. Позначення звуків буквами. Вправляння у поділі слів на склади. Дослідження ролі наголосу в словах. Спостереження за лексичним значенням слів. Ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак, дій, чисел, службовими словами. Дослідження і конструювання речень. Буква як знак звука. Алфавіт. Велика буква в іменах людей, кличках тварин і деяких географічних назвах (назви міст, річок). Правила оформлення висловлювання на письмі (велика</p>
--	--

<p>під час читання ділиться враженнями, представляє малюнок до тексту.</p> <p>інсценує уривки з творів (з однокласниками, детально з елементами імпровізації)</p> <p>самостійно або за допомогою вчителя складає загадки, скоромовки, лічилки тощо.</p> <p>самостійне або за допомогою додаткових матеріалів пише казку або розповідь;</p> <p>знаходить інформацію про автора книги;</p> <p>на сторінках книги знаходить умовні позначення і пояснює їх;</p> <p>в книзі знаходить різні шрифти і пояснює для чого вони;</p> <p>знаходить зміст і пояснює для чого потрібен зміст книги;</p> <p>за змістом знаходить сторінку потрібного твору;</p> <p>читає самостійно казки, оповідання та інше;</p>	<p>буква на початку речення, крапка, знак оклику, знак запитання в кінці речення, правила переносу слів, окреме написання слів-помічників і слів-назв).</p> <p>Орфографічний словник як джерело для перевірки орфограм.</p> <p>Будова словника та прийоми роботи з ним.</p> <p>Друкований текст – зразок орфографічних написань.</p> <p>Редагування як спосіб удосконалення тексту.</p>
---	---